

Irena Kucharska

Sprawozdanie z działalności naukowobadawczej IBL PAN za rok 1955

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 47/2, 611-636

1956

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

IV. K R O N I K A

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI NAUKOWOBADAWCZEJ IBL PAN ZA ROK 1955

Prace naukowobadawcze Instytutu Badań Literackich w ciągu r. 1955 cechowała pewna próba poszerzenia przełomu metodologicznego w stosunku do interpretacji dzieła literackiego — analizowanego w sposób znacznie szerszy niż dotychczas, od strony jego ideowo-artystycznej pełni. Konieczność tej przemiany zarysowywała się już od dłuższego czasu, natomiast w roku sprawozdawczym szczególnie niektóre referaty wygłoszone na Sesji Mickiewiczowskiej oraz niektóre prace Kazimierza Budzyka ukazały znaczenie bliższego zajęcia się problematyką wersyfikacji, stylistyki, metaforyki, gatunków literackich i in. — jako koniecznym ogniwem służącym właściwej interpretacji zjawisk literackich, a co za tym idzie — właściwej ocenie prawidłowości ich przemian. Do podobnego ujęcia zmierza podsumowanie kilkuletnich badań nad Fredrą, dokonane w obszernym wstępie Kazimierza Wyki do krytycznego wydania pism tego poety.

Potrzeba wzmocnienia podbudowy teoretyczno- i artystycznoliterackiej dla badań historycznoliterackich rysuje się zupełnie jasno. Fakt ten niewątpliwie przyczynia się do opóźnienia prac historycznoliterackich, zaległości bowiem w dziedzinie wymienionej podbudowy są dosyć znaczne. Szczególnie wyraźnie ujawnia się to w zakresie badań dotyczących metodologii i teorii literatury, gdzie prace Henryka Markiewicza stanowią jeden z nielicznych wyjątków.

Krystalizacja zapoczątkowanych przemian jest niewątpliwie podstawowym zadaniem metodologicznym w dyscyplinie, którą reprezentuje IBL. Tryb prac prowadzonych w ubiegłym roku wykluczał możliwość szerokiej dyskusji teoretycznej — nie tylko wewnętrznej, ale także obejmującej zainteresowanych spoza Instytutu, dyskusji, która umożliwiłaby wyjaśnienie przynajmniej niektórych niezmiernie trudnych problemów. IBL jedynie zainicjował takie dyskusje (np. dyskusja o liberalizmie, która w dalszym toku przekształciła się w dyskusję o sytuacji w humanistyce w Polsce).

Brak rzeczowych i teoretycznych, kolektywnych rozważań był w roku sprawozdawczym istotnym mankamentem pracy naukowej IBL, dlatego też zostały one przewidziane w najbliższej perspektywie, już z początkiem r. 1956 (jako pierwsza — dyskusja nad pracą H. Markiewicza o problemach realizmu i naturalizmu), tylko bowiem dyskusje robocze prowadzone wśród pracowników nauki mogą doprowadzić do istotnego przełomu metodologicznego. Ogólnie jednak stwierdzić można, iż fakt ciążenia ku problematyce teo-

retyczej — aczkolwiek jeszcze nie sprecyzowanej i nie omówionej szczegółowo — świadczy o postępującym rozwoju kadry naukowobadawczej IBL.

*

Plan naukowobadawczy Instytutu Badań Literackich na rok 1955 przewidywał w zasadzie dwa odrębne piony działalności. Jeden z nich obejmował określone (w pewnym sensie wydzielone) zadania o charakterze społecznie „użytkowym“, związane z ogólnokrajowymi imprezami naukowo-kulturalnymi, drugi — długofalowe prace typu interpretacyjnego i dokumentacyjno-źródłoznawczego, zmierzające do syntetycznych uogólnień problemów historii literatury polskiej.

W końcu r. 1955 IBL opracował na zlecenie Polskiej Akademii Nauk wytyczne do badań szczególnie ważnych dla kultury polskiej (w zakresie historii i teorii literatury) na najbliższe pięciolecie, co stało się okazją do przeanalizowania pracy IBL w ciągu ostatnich trzech lat. Analiza ta objęła więc także rok 1955. Doświadczenia ostatnich lat pracy pozwoliły na dalsze uściślenie planowania, przyczyniły się do bardziej precyzyjnego ustalania tematyki badań i do konkretyzowania metod pracy. Rok 1955 przyniósł w tej dziedzinie nowe wnioski, był to bowiem okres, kiedy „aktywność“ pracy zaważyła w dużej mierze na normalnym toku działalności Instytutu.

Wyodrębnione w planie na rok 1955 zadania IBL objęły: a) prace przygotowawcze do uniwersyteckiego podręcznika historii literatury polskiej; b) prace związane z obchodem setnej rocznicy śmierci Adama Mickiewicza; c) studia nad literaturą polską ostatnich lat dziesięciu.

Spośród trzech wymienionych zadań jedynie pierwsze mogło być przeprowadzone w normalnym trybie pracy naukowobadawczej, prace, które plan mógł być dostosowany do istniejących możliwości, uzależnionych od rozwoju nauki, od dorobku Instytutu, a wreszcie od liczby pracowników i stopnia ich przygotowania. Dwa pozostałe zadania, których terminy narzucone były przez warunki obiektywne, mimo że ich realizacja przeprowadzana była od dłuższego czasu, w praktyce nabrały charakteru „aktywnego“ (tak np. nasilenie pracy związanej z Sesją Mickiewiczowską przypadło na rok sprawozdawczy głównie wskutek trudności organizacyjnych i personalnych).

Ta sytuacja sprawiła, że przy nielicznej kadrze naukowobadawczej Instytutu, przy konieczności nieprzerwanej, od blisko dwu lat kontynuowanej mobilizacji sił wokół zadań nie wpływających ściśle z trybu pracy Instytutu — niewykonalne okazało się wypełnienie zamierzeń związanych z przygotowaniem do podręcznika uniwersyteckiego. Także trwający od paru lat brak pełnej obsady w kierownictwie IBL (np. brak sekretarza naukowego) przyczynił się do przedstawionego stanu rzeczy.

Prace nad podręcznikiem nie znalazły dobitnego wyrazu w planie na rok 1955. Plan przewidywał w tej dziedzinie wyłącznie opracowanie, wewnętrzne przedyskutowanie i opublikowanie też do czterech tomów — o literaturze: staropolskiej, okresu Oświecenia, pozytywizmu i realizmu krytycznego oraz doby imperializmu.

Projekty te nie zostały zrealizowane. Próby wykonania planu w tym zakresie doprowadziły do dyskusji nad metodą realizacji przygotowań do podręcznika, która to dyskusja wykazała niesłuszność sztywnego programu,

przewidującego dla wszystkich tomów najprzód opracowanie tez, a następnie zbieranie materiałów i dalsze prace przygotowawcze. Doświadczenie dowiodło, że program ten musi być uzależniony od stopnia zaawansowania badań nad danym okresem oraz od stopnia przygotowania pracowników nauki. Ciągłe trudności kadrowe, już nie tylko w IBL, ale na terenie całej polonistyki — plan przygotowań do podręcznika przewidział bowiem wciągnięcie zarówno pracowników uniwersyteckich, jak i polonistów nie związanych z instytucjami naukowymi — konieczność skupienia znacznej liczby samodzielnych pracowników naukowych przy pracach mickiewiczowskich, duża ilość prac organizacyjnych i wreszcie owa rocznicowa „akcyjność“, angażująca np. IBL w dodatkowe czynności związane z obchodem Roku Mickiewiczowskiego, a zupełnie nie sprzyjająca powstawaniu planowanych na Sesję Mickiewiczowską prac naukowych (obsługa gości zagranicznych, wyjazdy itp.) — wszystko to sprawiło, że przygotowania do podręcznika posunęły się naprzód w tempie o wiele słabszym, aniżeli to przewidywano na rok 1955.

Niezależnie jednak od opisanej sytuacji ogólnej — zanotować można konkretne osiągnięcia w zakresie przygotowań do tomu historii literatury staropolskiej.

Dział Historii Literatury Staropolskiej skupił swoją działalność w r. 1955 w przeważającej mierze wokół podręcznika. Prace przygotowawcze do tomu historii literatury staropolskiej dzielą się na dwie grupy: pierwsza obejmuje prace opublikowane lub złożone do druku, druga — prace materiałowe, przeznaczone do wewnętrznego wykorzystania.

Opublikowany w połowie 1955 r. tom prac K. Budzyka pt. *Szkice i materiały do dziejów literatury staropolskiej* zawiera m. in. cztery pozycje o szczególnym znaczeniu dla przyszłego podręcznika. Szkic o literaturze polskiego średniowiecza jest pierwszą i jedyną po wojnie próbą nowatorskiej syntezy polskiej literatury średniowiecznej, studium *Główne kierunki rozwoju literatury polskiej okresu Odrodzenia na tle niektórych dziedzin kultury* przynosi nowe ujęcie syntezy kultury polskiego Odrodzenia (ze szczególnym uwzględnieniem literatury), dokonane w oparciu o dorobek Sesji Odrodzenia PAN oraz o własne studia autora. Szkice o poglądach społecznych Biernata z Lublina oraz o życiu i twórczości Wacława Potockiego przynoszą materiał do bezpośredniego wykorzystania w podręczniku.

Złożone do druku tegoż autora studia z zakresu księgoznawstwa oraz poetyki i wersyfikacji staropolskiej stanowią podbudowę teoretycznoliteracką pod najistotniejsze historycznoliterackie partie 1 tomu podręcznika.

Druga złożona do druku książka z dziedziny literatury staropolskiej zawiera prace (Cz. Hernasa, J. Pelca, J. Ziomka i in.) o charakterze przyczynków erudycyjnych wyjaśniających wybrane zagadnienia z dziejów kultury i literatury staropolskiej.

Odrębną pozycję stanowi praca Cz. Pilichowskiego na temat stosunków kulturalnych i literackich polsko-czeskich w okresie staropolskim. Wstępne wyniki tej rozległej rozprawy będą mogły być wykorzystane na długo przed jej ukończeniem.

Powyższe rozprawy i studia stwarzają dla podręcznika historii literatury staropolskiej nową i pomyślniejszą sytuację; prowadzą one nie tylko do ilościowego pomnożenia wiedzy, ale i do ramowego wypełnienia poważnej luki,

jaką był brak prac poruszających zagadnienia wersyfikacji i poetyki staropolskiej. Prace tego typu domagają się kontynuacji celem uzupełnienia pod tym względem naszej wiedzy, zwłaszcza w zakresie literatury XVII wieku.

Drugą grupę prac przygotowujących podręcznikową syntezę dziejów literatury staropolskiej stanowią rozprawy o charakterze materiałów roboczych, przeznaczonych do wykorzystania wewnętrznego, oraz szkice biograficzne poświęcone przede wszystkim mniej opracowanym pisarzom od początku XVI do końca XVII wieku.

Do 1 tomu podręcznika przygotowane zostały ponadto tezy w pierwszej redakcji — przez B. Nadolskiego, R. Pollaka, K. Budzyka i J. Ziomka.

Szkice, o których była mowa wyżej, zgromadziły materiał do szczegółowego rozwinięcia tez w ich drugiej redakcji.

Prace przygotowawcze nad realizacją 1 tomu podręcznika uniwersyteckiego zostały więc znacznie zaawansowane. Nie rozwiązuje to jednak ogólnej, nader trudnej sytuacji, nie zarysowuje się bowiem jeszcze możliwość napisania nawet tej części podręcznika. Ogromnie angażujący proces pisania wymaga odciążenia autorów — zarówno tego, jak i pozostałych tomów — od licznych, naukowych i organizacyjnych, zajęć pobocznych, co przy kryzysie personalnym panującym w polonistyce jest obecnie niemal nieosiągalne.

W związku z przygotowywaniem części podręcznika poświęconej literaturze Oświecenia odbyła się w lutym 1955 konferencja robocza przy udziale przedstawicieli Działu Historii Literatury Okresu Oświecenia IBL. Dyskusja doprowadziła do zmiany pierwotnego planu opracowania tez dla całego tomu. Stan wiedzy o polskim Oświeceniu wymaga raczej przygotowania kilku szkiców teoretycznych, analizujących niektóre podstawowe i dotychczas sporne problemy okresu — jak np. sprawa periodyzacji, zagadnienie sentymentalizmu i in. — lub też dających próbne syntezy. Robocza sesja oświeceniowa poświęcona twórczości Ignacego Krasickiego, która odbyła się we Wrocławiu w październiku 1955, przyczyniła się do rozszerzenia bazy materiałowej podręcznika, systematyzując dotychczasowe osiągnięcia i wzbogacając wiedzę w tej dziedzinie o nowe szczegóły.

Prace nad tomem 4 podręcznika (literatury okresu pozytywizmu i realizmu krytycznego) zostały zaawansowane znacznie bardziej niż przygotowania do tomu 2, a w mniejszym stopniu niż przygotowania do tomu 1. W tym zakresie prace przebiegały w zasadzie zgodnie z planem. Z 12 zaplanowanych pomocniczych szkiców materiałowych wykonano całkowicie 5, pozostałe zostaną ukończone z niewielkim opóźnieniem. Przesunięcie terminu zostało uwarunkowane przeważnie poszerzeniem zakresu pracy. Plany w stosunku do tomu 4 już z początkiem r. 1955 nie przewidywały przygotowywania tez, ale — gromadzenie materiału podręcznikowego poprzez szkice pomocnicze, dotyczące przede wszystkim twórczości nie opracowanych pisarzy okresu.

W toku prac przygotowawczych do tomu 4 rozpoczęto opracowywanie do publikacji tomów skupiających rozprawy bezpośrednio z tych prac wyrosłe. W styczniu 1956 został przekazany do wydawnictwa tom 1, zawierający m. in. takie studia, jak: H. Markiewicza *Pozytywizm a realizm krytyczny*, S. Sandlera — o publicystyce Świętochowskiego, A. Brodzkiej — o roku 1905 w twórczości Konopnickiej, M. Puchalskiej — o roku 1905 w twórczości Orkana.

Przygotowania do tomów 3 (literatura okresu romantyzmu) i 5 (literatura okresu imperializmu) nie zostały w r. 1955 podjęte.

Drugim naczelnym zadaniem IBL w okresie sprawozdawczym było przygotowanie referatów na Sesję Mickiewiczowską i udział zarówno w pracach przygotowawczych do sesji, jak i w niej samej. Mickiewiczowska Sesja Historyków Literatury i Języka była trzecią z kolei konferencją zorganizowaną przez Komisję Naukową Komitetu Obchodu Roku Mickiewiczowskiego Polskiej Akademii Nauk, i siłą faktu — ze względu na problematykę tej sesji — największy ciężar prac spoczął tu na pracownikach Instytutu Badań Literackich. Przedstawiciele IBL sprawowali kierownictwo nad pracami organizacyjno-naukowymi Sekcji Historii Literatury i Języka (działającej w ramach Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewiczowskiego), a także przeprowadzili w pełnym zakresie obsługę organizacyjno-naukową sesji.

Plan prac naukowobadawczych Sesji Historyków Literatury i Języka, ustalony przez kierownictwo sekcji przy współudziale IBL, pomyślany został szeroko, obejmował bowiem — obok problemów historycznoliterackich, językowych i edytorskich — także zagadnienia sięgające do ogólnej problematyki filozofii czy historiografii, a ponadto zagadnienia bardziej szczegółowe, dotyczące źródeł inspiracji Mickiewicza w oparciu o analizę jego zainteresowań i in.

W toku przygotowań do sesji przewidziane zostało także opracowanie problematyki romantyzmu europejskiego oraz referat o Trybunie Ludów. W praktyce roboczej realizacja tych postulatów nie doszła do skutku. Do pracy badawczej nad epoką nie udało się w dostatecznej mierze wciągnąć neofilologów. Zabrakło również autora, który na podstawie dostatecznego przygotowania historycznego oraz historycznoliterackiego byłby w stanie w stosunkowo krótkim czasie opracować referat o tak ważnym i złożonym zjawisku literackim i społeczno-politycznym jak Mickiewiczowska Trybuna Ludów.

W rezultacie na sesji, która odbyła się w dniach 5—8 grudnia 1955, wygłoszono 31 referatów, w czym 13 autorstwa pracowników IBL. Wśród tych 13 prac przeważały referaty historycznoliterackie w zakresie interpretacji najważniejszych dzieł Mickiewicza: 1) *Filomatyzm Mickiewicza* (A. Witkowska), 2) *Podstawowe cechy Mickiewiczowskiej ballady* (M. Żmigrodzka), 3) *Tragizm „Konrada Wallenroda“* (M. Janion), 4) *„Dziady“ drezdeńskie* (S. Treugutt), 5) *„Reduta Orłona“* (S. Sandler), 6) *O formie prawdziwej „Pana Tadeusza“* (K. Wyka), 7) *Katechizm pielgrzymstwa polskiego* (Z. Stefanowska).

Następujące referaty dotyczyły edytorstwa: 1) *Pisownia autoryzowanych wydań dzieł Mickiewicza od r. 1829 jako wskaźnik tekstologiczny* (K. Górski), 2) *Mickiewicz w dziejach języka polskiego* (Z. Klemensiewicz), 3) *Mickiewicz a tradycje stylistyczne* (M. R. Mayenowa), 4) *Mickiewicz a polskie tradycje wersyfikacyjne* (M. Dłuska), 5) *Słownictwo i frazeologia w publicystyce Mickiewicza* (F. Peplowski).

Referat o tematyce ogólnej, pt. *O ludowości Mickiewicza*, wygłosił J. Krzyżanowski.

Badania w zakresie języka artystycznego zostały zaplanowane i zrealizowane całkowicie siłami IBL.

W wyniku prac przygotowawczych do Sesji Historyków Literatury

i Języka ukazały się trzy publikacje (tzw. „błyskawice“) autorstwa pracowników IBL: K. Wyki *O formie prawdziwej „Pana Tadeusza“*, Z. Stefanowskiej *Katechizm pielgrzymstwa polskiego*, M. Dłuskiej *O wersyfikacji Mickiewicza*.

Pracownicy IBL współdziałali także z historykami i historykami sztuki w zakresie ustalania ich planów naukowych łączących się z Rokiem Mickiewiczowskim, wykonali szereg zleceń recenzyjnych i artykułów popularnonaukowych związanych z tą samą uroczystością, współpracowali przy układaniu scenariusza wystawy mickiewiczowskiej w Muzeum Mickiewicza, uczestniczyli w pracach Komitetu Redakcyjnego wydania *Dzieł Mickiewicza* itp.

Zadanie podjęte przez IBL z okazji Roku Mickiewiczowskiego zostało w zasadzie wykonane. Ocena merytoryczna tego wykonania będzie w pełni możliwa dopiero po ukończeniu wszystkich podjętych prac, w większości przedstawianych na sesji w sposób fragmentaryczny. Obecnie stwierdzić można, że w toku przygotowań do sesji największy postęp naukowy przyniosły prace z pogranicza języka, stylu i wersyfikacji.

Referaty językoznawcze wygłoszone na sesji i dyskusje nad nimi potwierdziły raz jeszcze doświadczenia, znacznie wyprzedzające przygotowanie Sesji Mickiewiczowskiej, dowodzące słuszności powiązania badań językoznawczych z historycznoliterackimi. Ujęcie problematyki języka i słownictwa Mickiewicza w aspekcie tradycji narodowej, szczególnie w stosunku do Oświecenia i pseudoklasycyzmu, ułatwia drogę interpretatorowi, umożliwiając mu bardziej precyzyjne odzwierciedlenie wyrazu artystycznego danego utworu.

W programie sesji znalazła także swoje miejsce problematyka artystyczna. Po raz pierwszy w mickiewiczologii przeprowadzona została analiza formy, stylistyki i słownictwa *Pana Tadeusza*, analiza pojęta jako niezbędny pośredni etap badawczy na drodze do właściwej interpretacji utworu, do oceny jego realizmu.

Dobór wygłoszonych na sesji prac historycznoliterackich okazał się pod pewnymi względami fragmentaryczny. Sytuacja ta tłumaczy się warunkami obiektywnymi, szybkim tempem pracy i roboczą formą przedstawianych referatów, a także bardzo szerokim programem sesji. Brak czasu nie pozwolił również na przeprowadzenie szczegółowej dyskusji wewnętrznej nad referatami ani na bliższą wymianę doświadczeń i osiągnięć z historykami i historykami sztuki. Otrzymała się właściwie tylko jedna dyskusja robocza — w Krakowie, w październiku 1955, a więc na krótko przed sesją. Prace nad wszystkimi przedstawionymi tekstami będą w r. 1956 kontynuowane przez autorów i w tym okresie odbędą się dyskusje wewnętrzne, na które nie starczyło czasu w związku ze sztywnym terminem sesji.

Sam przebieg sesji wykazał skutki przedstawiania referatów historycznoliterackich w nie ukończonej formie. Nie zarysowały one bowiem w świadomości słuchaczy stosunku do nie zmienionych w swoim głównym trzonie tez dotyczących ogólnej dynamiki romantyzmu polskiego, wyłożonych w książce S. Żółkiewskiego *Spór o Mickiewicza*. Istotne osiągnięcia referatów nie zostały podczas sesji we właściwy sposób podjęte w dyskusji, która była pewnym maskowaniem prawdziwej koncepcji przedstawianych na sesji prac kadry Instytutu Badań Literackich — koncepcji rozszerzającej, inaczej

ustawiającej, ale w swym zasadniczym założeniu opartej na propozycjach interpretacyjnych pracy Żółkiewskiego.

W rezultacie nie została na sesji przeprowadzona dyskusja ideologiczno-teoretyczna o romantyzmie. Nie podjęto również odpowiednich kroków zmierzających do racjonalnego rozpowszechnienia wyników naukowych sesji; szybkie tempo pracy nie pozwoliło bowiem na zaplanowanie publikacji popularyzatorskich, które wyprzedziłyby publikacje materiałów z sesji, a jednocześnie rozpowszechniły wśród szerokiego grona odbiorców — w sposób dla nich dostępny — wyniki nowych badań w zakresie mickiewiczologii.

Trzecie podstawowe zadanie IBL w roku sprawozdawczym polegało na kontynuacji badań nad literaturą lat 1944—1954, związanych z Dziesięcioleciem Polski Ludowej. Realizacja tego zadania napotykała nadal znaczne trudności. W zaplanowanej serii Studiów nad Polską Literaturą Współczesną opublikowano jedynie prace wykonane w r. 1954, przygotowywane bowiem nowe pozycje spotkały się z wieloma zastrzeżeniami natury ogólnometodologicznej. Poziom tych prac ujawnił typowe niedomagania, charakterystyczne dla wszystkich zakresów wiedzy o współczesności, a polegające przede wszystkim na niedowładzie teoretycznym.

W związku z tą sytuacją przeprowadzono szereg dyskusji — zarówno wewnętrznych, jak w wydawnictwie oraz w Polskiej Akademii Nauk — na temat charakteru serii, której konieczność kontynuowania nie podlegała zastrzeżeniom. W dyskusjach tych stwierdzono, że dla uzyskania bardziej naukowego poziomu serii niezbędne jest doszkolenie skupionej w IBL młodej kadry badaczy nad współczesnością. Dlatego też określony na najbliższe pięć lat zakres pracy Działu Literatury Współczesnej IBL objął poszerzenie badań nad literaturą dwudziestolecia międzywojennego i Polski Ludowej, pogłębienie poszukiwań źródłowych w tej dziedzinie oraz przeprowadzenie studiów nad tradycją ideową, nurtami postępowymi i tradycją literacką pierwszej połowy XX wieku.

Realizacja tego programu musi spowodować na pewien okres znaczne zmniejszenie efektywnej wydajności pracy działu w sensie publikacji książkowych, dlatego też, aby nie przerywać całkowicie seryjnego wydawnictwa o literaturze Polski Ludowej, należy serię tę oprzeć na współpracownikach spoza Instytutu, przynajmniej do momentu, kiedy Dział Literatury Współczesnej będzie mógł podjąć się samodzielnego przygotowywania publikacji z zakresu najnowszej literatury polskiej. Lepsze przygotowanie autorów pozwoli im na pisanie — w sposób inny niż dotychczas sproblematyzowanych — prac typu esejów i na spełnienie właściwego naukowego zadania serii, które polega na walce o nową literaturę.

Wymienione podstawowe zadania Instytutu rzutowały w pewnej mierze na całość jego prac, co w roku sprawozdawczym nie było objawem pozytywnym, ponieważ niejednokrotnie cierpiały na tym planowe, długofalowe prace naukowobadawcze prowadzone w poszczególnych działach, a co za tym idzie — także zdobywanie kwalifikacji naukowych przez młodszych pracowników IBL.

Wydaje się jednak, że w r. 1955 sprawa „aktywności“ działania została przezwyciężona. Mobilizacja sił wokół badań nad twórczością Mickiewicza pozwoli na systematyczną pracę, która powinna doprowadzić w ciągu r. 1956

do ukończenia studiów o Mickiewiczu, znacznie posuwających naprzód wiedzę o poecie, stanowiących przy tym istotny wkład do tomu 3 podręcznika uniwersyteckiego. Prace nad literaturą współczesną przybrały już w r. 1955 bardziej określony charakter i w tym sensie będą kontynuowane w latach następnych.

Tak więc zasadniczym zadaniem IBL na najbliższy okres pozostaje opracowanie podręcznika uniwersyteckiego poprzez kontynuowanie badań dotyczących periodyzacji literatury polskiej, pogłębienie analizy w zakresie problematyki teoretycznej i artystycznej zjawisk literackich, skoncentrowanie wysiłków nad opracowaniem zarysów monograficznych czołowych pisarzy polskich i wzmożenie prac nad literaturą dwudziestolecia międzywojennego i literaturą Polski Ludowej.

*

Praca w działach naukowobadawczych Instytutu Badań Literackich przebiegała w ciągu r. 1955 w zasadzie zgodnie z planem. Stanowi to znaczny postęp w porównaniu z latami ubiegłymi, zarówno bowiem coraz bardziej precyzyjne stają się ogólne planowanie w IBL, jak również coraz bardziej normalizuje się zwykły tryb pracy działów. Postęp ten pozwala przypuszczać, że główne zadania badawcze Instytutu w najbliższej przyszłości uzyskają wydatne oparcie w coraz sprawniejszej pracy działów.

Prace Działu Historii Literatury Staropolskiej skupiły się w znacznej mierze, jak o tym już była mowa wyżej, wokół przygotowań do 1 tomu uniwersyteckiego podręcznika historii literatury polskiej. Prowadzone były prace wstępne nad renesansową częścią podręcznika oraz zbieranie w trybie prac zleconych materiałów, które umożliwią powstanie pełnej staropolskiej części podręcznika.

Drugą dyrektywę prac działu stanowiło szkolenie pomocniczych sił naukowych w zakresie marksistowskiej teorii literatury i estetyki, w pełni realizowane od października 1955 poprzez udział pracowników działu w zajęciach Katedry Teorii Literatury przy Uniwersytecie Warszawskim — w wymiarze 4 godzin tygodniowo. Szkolenie obejmuje: stylistykę, składnię języka polskiego, seminarium składni i stylistyki, seminarium wersyfikacji.

W ciągu okresu sprawozdawczego przygotowane zostały następujące publikacje: tom studiów Kazimierza Budzyka z zakresu księgoznawstwa i teorii literatury, dwa tomy prac zbiorowych, które wejdą do serii Studiów Staropolskich (z dziejów polskiej literatury renesansowej oraz *Pochodzenie polskiego języka literackiego*), komentarze (autorstwa H. Dziechcińskiej) do 1 i 2 tomu antologii dramatu staropolskiego oraz rozprawa J. Pietrusiewiczowej o Janie Ostrorogu.

Ponadto pracownicy działu napisali szereg drobniejszych rozpraw naukowych publikowanych w Pamiętniku Literackim, współuczestniczyli w przygotowywaniu wypisów z literatury w zakresie staropolszczyzny dla szkół średnich oraz przeprowadzali recenzje wewnętrzne.

Obok prowadzonych na szeroką skalę prac przygotowawczych do podręcznika uniwersyteckiego — kontynuowane są prace indywidualne: o powieści pierwszej poł. XVI w., o Biernacie z Lublina oraz o prozie Jana Kochanowskiego.

Sprawozdanie Działu Historii Literatury Okresu Oświecenia przynosi wyniki intensywnego wykańczania prac długofalowych, prowadzonych od paru lat, których postacią centralną był Krasicki. Zespół pod kierunkiem Tadeusza Mikulskiego pracował nad ostateczną redakcją dwutomowej korespondencji Krasickiego. Do tegoż wydawnictwa przygotowany został kalendarz życia i twórczości pisarza.

Inne prace działu skupiały się również wokół twórczości Krasickiego. Ogłoszone zostały drukiem — przez T. Mikulskiego i H. Barycza — dokumenty zmierzające do wyjaśnienia zagadki wydania *Monachomachii* oraz studium M. Klimowicza *Nad „Historią“ Krasickiego*.

Ponadto prowadzone były w dalszym ciągu badania nad twórczością poetycką Karpińskiego oraz prace nad ukończeniem przygotowań do wydania jego listów wraz z komentarzem historycznoliterackim. Kontynuowano nadto poszukiwania archiwalne w zakresie poezji ulotnej lat 1788—1795 i badania nad Niemcewiczem.

Pracownicy działu opublikowali lub przygotowali do druku szereg szczegółowych prac materiałowych opartych na nowoodkrytych źródłach, a korygujących i rozszerzających stan badań nad literaturą Oświecenia. Członkowie działu współpracowali także z Działem Historii Dramatu, przygotowując do druku zbiór komedii Krasickiego, poprzedzony studium interpretacyjnym.

W wstępnym stadium przygotowań znajdują się następujące prace: *Biblioteka Załuskich i jej rola w ruchu naukowo-literackim Oświecenia*, *O twórczości poetyckiej Książczyny*, *O polskiej satyrze politycznej lat 1764—1773*.

Zespół naukowy skupiony w Dziale Historii Literatury Okresu Oświecenia nadal rozwijał w swoich badaniach i w kwerendzie źródłowej styl współpracy zbiorowej, polegającej na stałym kontakcie dyskusyjnym, wzajemnej kontroli naukowej i udostępnianiu wyników poszukiwań archiwalnych i bibliotecznych. Temu celowi — poza codziennym kontaktem pracowników — służą stałe miesięczne zebrania dyskusyjne. W ciągu roku sprawozdawczego odbyło się 10 zebrań tego typu, w tym cykl posiedzeń poświęconych dyskusjom nad pracami dotyczącymi *Monitora*, oraz zebrania, na których przeprowadzono m. in. dyskusję nad rozprawą R. Wołoszyńskiego *O literaturze dramatycznej polskiego Oświecenia*, S. Pietraszki *„Sztuka rytmotwórcza“ Dmochowskiego* i in.

W październiku 1955 dział zorganizował roboczą sesję naukową poświęconą twórczości Krasickiego. Wygłoszono i przedyskutowano wówczas następujące referaty: 1) *„Święta miłości kochanej ojczyzny“*, hymn narodowy polskiego Oświecenia (T. Mikulski), 2) *Krasicki w ruchu teatralnym polskiego Oświecenia* (R. Wołoszyński), 3) *Nad „Historią“ Krasickiego* (M. Klimowicz), 4) *Dmochowski jako wydawca Krasickiego* (Z. Goliński).

W Dziale Historii Literatury Okresu Romantyzmu prace przebiegały dwutorowo: z jednej strony wykańczano przedsięwzięcia z lat ubiegłych, z drugiej — prowadzono prace związane z Rokiem Mickiewiczowskim. Ten drugi tor stał się ośrodkiem badań i działalności, których wyniki były tu już omawiane.

Z przedsięwzięć z lat ubiegłych ostatecznie zakończone zostały następują-

ce: K. Wyki rozprawa wstępna do *Dzieł wszystkich A. Fredry*, W. Kubackiego studium o ludowych powieściach Kraszewskiego oraz o *Balladynie* (poprzedza ono krytyczne wydanie poematu), M. Janion *Lucjan Siemieński, poeta romantyczny* oraz studium wstępne do wyboru pism Edmunda Wasilewskiego, S. Treugutta *Młodość pisarska Słowackiego* oraz rozprawa wstępna do wyboru dramatów Słowackiego, M. Żmigrodzkiej *Edward Dembowski i polska krytyka romantyczna* oraz studium wstępne do wydania *Pism Dembowskiego*.

Pracownicy działu opublikowali w prasie krajowej i zagranicznej szereg rozpraw dotyczących twórczości Mickiewicza, problemów romantyzmu polskiego oraz twórczości innych najwybitniejszych pisarzy epoki.

Dział Historii Literatury Lat 1864—1918 był — obok Działu Historii Literatury Staropolskiej — drugim działem IBL, którego praca w pewnej części wykonywana była z punktu widzenia potrzeb uniwersyteckiego podręcznika historii literatury polskiej. W roku sprawozdawczym oprócz prac wchodzących w skład tomu *Literatura okresu 1864—1918* przygotowane zostały następujące pozycje: H. Markiewicza *Spór o naturalizm* i rozprawa o Roku 1794 W. Reymonta, Z. Zabickiego *Narzymski wśród współczesnych*.

Na ukończeniu znajduje się monografia twórczości Dygasińskiego. Poza tym kontynuowana jest monografia Prusa oraz publikacje o nowelistyce Konopnickiej, o wczesnej twórczości Jeża, o twórczości Świętochowskiego, o komediopisarstwie Bałuckiego, o wczesnej twórczości Dygasińskiego i Orkana, o wybranych utworach Wyspiańskiego i Tetmajera oraz o głównych czynnikach rozwoju literatury po powstaniu styczniowym.

Dział odbywał systematyczne zebrania naukowe poświęcone dyskusjom nad przygotowywanymi pracami. Zebrań ogólnych odbyło się 6, w tym jedno z aktywnym nauczycielskim, poświęcone dyskusji nad drugą częścią podręcznika historii literatury polskiej dla kl. X w opracowaniu J. Baculewskiego. Poza tym odbyły się dyskusje o krytyce literackiej lat 1864—1880, o twórczości Orkana w kręgu rewolucji 1905 r. i inne. Przeprowadzono również szereg zebrań dyskusyjnych w mniejszym gronie pracowników (np. w zespole edytorskim czy w zespole autorów i redaktorów tomu studiów *Literatura okresu 1864—1918*).

Z prac edytorskich złożono do wydawnictwa 3 tom *Listów Orzeszkowej* w opracowaniu E. Jankowskiego oraz 1 tom *Kronik Prusa* w opracowaniu Z. Szwejkowskiego. W przygotowaniu znajduje się 1 tom listów Konopnickiej i 4 tom *Listów Orzeszkowej*. Poważnie zaawansowane zostały przygotowania do druku tomu rozpraw krytycznych Konopnickiej o Mickiewiczu oraz tomu studiów krytycznoliterackich Orzeszkowej.

Ponadto opracowano szereg pozycji popularnonaukowych, jak np. o autorze i bohaterze *Reduty Ordo*, o twórczości Tetmajera, Sieroszewskiego, Żeromskiego, Jana Augusta Kisielewskiego, wybór tekstów krytycznoliterackich Sienkiewicza i Prusa. W przygotowaniu znajduje się popularna monografia o Dygasińskim.

Z powyższego można wnioskować, że praca w działach historycznoliterackich przebiegała w okresie sprawozdawczym w zasadzie systematycznie i zgodnie z zakreślonym długofalowym planem badań IBL, przy czym wyniki realizacji tego planu były konkretne i polegały bądź na ukończeniu

i przygotowaniu do druku prac dawniej rozpoczętych, bądź na kontynuowaniu lub rozpoczęciu badań nad dalszymi zagadnieniami objętymi planem Instytutu.

Nieco odmiennie przedstawiała się sytuacja w Dziale Literatury Współczesnej, który borykał się w roku sprawozdawczym ze znacznymi trudnościami. Rezultaty wydawnicze, wyrażające się liczbą 6 opublikowanych tomików serii *Studiów nad Polską Literaturą Współczesną*, były owocem wysiłku lat poprzednich, i to przeważnie współpracowników spoza działu. Natomiast prace w r. 1955 cechowała mała wydajność naukowa etatowych członków działu. Przyczyną tego stanu rzeczy były także istotne przemiany w poglądach na metodę badań nad współczesnością, co spowodowało konieczność krytycznego ustosunkowania się do dotychczasowych zamierzeń działu, rewizji planu i charakteru wspomnianej serii.

W wyniku wewnętrznej dyskusji ustalono, że prace działu powinny być w zasadzie prowadzone w trzech pionach: a) systematyczne i źródłowe badania literatury i krytyki dwudziestolecia, którymi zająć się winni przede wszystkim etatowi pracownicy działu; b) kontynuacja serii *Studiów nad Polską Literaturą Współczesną*, w znacznym stopniu oparta na materiałach napływających z prac zleconych, przy czym dział nadawałby pracom tym kierunek, organizował dyskusje itp.; c) żywszy udział w bieżącym życiu literackim i działalność krytycznej.

Jednym z istotnych niedomagań działu był brak planowego szkolenia i dyskusji. Dlatego też przewidziano kolektywne szkolenie, głównie w dziedzinie teorii literatury i estetyki marksistowskiej, oraz zaplanowano cykl dyskusji w rozszerzonym gronie aktywu naukowego pracowników IBL i zaproszonych gości — na temat ważniejszych pozycji literackich z zakresu krytyki literackiej i zagadnień współczesnego życia literackiego.

W roku 1955 dział odbył 12 dyskusyjnych zebrań wewnętrznych nad pracami swoich członków, poświęconymi m. in. twórczości Ważyka, Broniewskiego, Brezy i Adolfa Rudnickiego. W roku sprawozdawczym ukończone zostały następujące prace: H. Berezny o Brezie, K. Kuliczowskiej i B. Tylickiej o problemach współczesnej literatury dla dzieci i młodzieży, podręcznik R. Matuszewskiego dla klasy XI szkół licealnych z zakresu literatury polskiej lat 1918—1955 oraz drobniejsze szkice o Iwaszkiewicz, Adolfie Rudnickim i Ważyku.

W myśl skorygowanego planu badań podjęto w r. 1955 prace o Irzykowskim i jego stosunku do awangardy, o poezji Staffa, o twórczości Haliny Górskiej oraz o Broniewskim i narodzinach polskiej poezji rewolucyjnej. W przygotowaniu znajduje się również szereg prac przeznaczonych do serii *Studiów nad Polską Literaturą Współczesną*. Między innymi o poezji Tuwima i Leśmiana, o twórczości Ksawerego Pruszyńskiego.

Pracownicy działu publikowali w czasopiśmie literackim recenzje, prace krytyczne oraz szkice dotyczące zagadnień literatury współczesnej.

W roku sprawozdawczym został ostatecznie zorganizowany Dział Historii Dramatu. Prace tego działu skupiły się głównie na historii teatru i komedii Oświecenia. Zasadnicze postulaty stawiane historii teatru epoki powinny być wypełnione w ciągu r. 1956 zarówno od strony edytorskiej (teksty i mate-

riały), jak i w zakresie syntezy, co stanowić będzie wkład do podręcznika uniwersyteckiego.

W ciągu r. 1955 ukończone zostało, pod kierunkiem S. Strausa, zbieranie w pełnym tekście wypisów wszystkich materiałów teatrologicznych z pism i druków zwartych w latach 1765—1795. Zgromadzona została także bibliografia tekstów dramatycznych okresu oraz przygotowana do druku druga część bibliografii źródeł teatralnych. Ponadto złożono do druku tom 3 serii *Teatr Polskiego Oświecenia*, zawierający komedie Krasińskiego. Bardzo poważnie posunięto prace nad tomem *Warszawska scena narodowa (1765—1795)* (przygotowywanym wspólnie z PIS-em), który obok zarysu historii teatru tego okresu zawierać będzie materiały i wypisy dotyczące m. in. historii i organizacji teatru, krytyki i teorii dramatu, budownictwa teatralnego, zasad gry aktorskiej i repertuaru. Na ukończeniu są dalsze tomy serii *Teatr Polskiego Oświecenia*, obejmujące: teatr dworski, teatr Wybickiego, Książnica oraz warszawską scenę obyczajową.

Główne prace Działu Literatury Ludowej dotyczyły: kontynuowania prac zbierackich do przyszłej systematyki pieśni ludowej oraz zespołowego przygotowania tomu studiów pt. *Ludowość Mickiewicza*.

Prace nad systematyką pieśni ludowej polegały na przepisywaniu i rejestrowaniu pieśni na podstawie wybranych czasopism (np.: *Wisła*, *Lud*) oraz dzieł: Wacława z Oleska (*Pieśni ludu polskiego*) i Zygmunta Głogera (*Pieśni ludu*). Liczba opracowanych pieśni wynosi około 7000.

Znacznym osiągnięciem działu było zbiorowe przygotowanie tomu studiów o ludowości Mickiewicza. Złożony do druku tom zawiera 12 rozdziałów szczegółowych. Ponadto w stadium wstępnego opracowania znajduje się zbiór studiów z zakresu społecznej problematyki pieśni ludowej.

Dział czynnie uczestniczył w akcjach organizowanych przez inne instytucje: np. w sesji zorganizowanej przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze (28—30 listopada 1955) oraz w akcji odczytowej na terenie warszawskiego oddziału PTL. Dział pozostawał również w stałym kontakcie z Państwowym Instytutem Sztuki: wspólnie z Pracownią Ludoznawczą PIS przedyskutowano zagadnienia związane z systematyką pieśni ludowych. Pracownicy działu wzięli także udział w Sesji Mickiewiczowskiej.

Dział odbywał stałe wewnętrzne zebrania naukowe, na których m. in. przeprowadzono dyskusje związane z zagadnieniem ludowości Mickiewicza, z projektowanym zbiorem studiów o problematyce społecznej pieśni ludowych; przedyskutowano także skomplikowany problem systematyki pieśni ludowych, wprowadzając poważne ulepszenia.

Dział Dokumentacji Historycznoliterackiej XIX i XX Wieku skupiał swoje badania, podobnie jak w okresach wcześniejszych, na dwóch zasadniczych kierunkach: jeden związany był z opracowywaniem osobowych monografii bibliograficznych pisarzy początków XX w., drugi — z bibliograficznym opracowywaniem materiałów czasopiśmienniczych. Ponadto dział stale prowadził prace edytorskie. Bibliografując czasopisma gromadzono jednocześnie materiały do rozdziału o czasopiśmiennictwie społeczno-literackim końca XIX i początku XX w. dla podręcznika uniwersyteckiego.

W roku sprawozdawczym zostały złożone do druku następujące pozycje: bibliografia zawartości czasopism: *Wiedza*, *Nowe Życie*, *Światło*,

Kuźnia — 1906—1914 (oprac. J. Czachowska); III cz. *Dzienników* Żeromskiego oraz suplement do cz. I i II (oprac. J. Kądziała), studia o Dąbrowskiej i Zapolskiej (E. Korzeniewska). Przygotowano ponadto do druku szereg materiałów dotyczących nieznanych tekstów (Żeromskiego, Tuwima i in.), wtyczne monografie bibliograficznych oraz artykuły i recenzje.

W przygotowaniu znajdują się monografie bibliograficzne: Boya, Tuwima, Zapolskiej i Żeromskiego; bibliografie zawartości czasopism: *Ogniwo* (1902—1905), *Tydzień* (1893—1906), *Prawda* (1881—1908), *Kurier Lwowski* (1891—1906); opracowanie antologii artykułów z *Głosu* (z lat 1900—1905).

Z dziedziny prac edytorskich kontynuowane było wydanie listów Orkana (oprac. S. Pigoń) oraz zbiór pism Zapolskiej (pod red. E. Korzeniewskiej).

Dział wykonał także szereg prac materiałowych w kartotekach do użytku wewnętrznego (np. kartotekę współczesnej polskiej literatury emigracyjnej, systematyzację materiałów bibliograficznych dotyczących pisarzy współczesnych) oraz odpowiadał na kwerendy odnoszące się do życia i twórczości pisarzy współczesnych, nadsyłane często także z zagranicy (opracowano np. przeszło 20 haseł autorskich dla encyklopedii włoskiej).

W dziale odbyło się 7 zebrań, poświęconych zagadnieniom monografii bibliograficznych (w tym jedno zebranie omawiające prace radzieckie tego typu) oraz badaniom nad czasopiśmiennictwem literacko-społecznym końca XIX i początku XX wieku.

Wszystkie prace przygotowywane przez członków działu były przedstawiane i dyskutowane na zebraniach. Równocześnie odbywały się zebrania poszczególnych zespołów, np. zespołu zajmującego się bibliografią zawartości czasopism, poświęcone szczegółowym zagadnieniom metodologicznym.

Staraniem działu zorganizowany został kurs edytorski, w którym brali udział wszyscy pracownicy działu.

Dział Zagadnień Języka Literackiego kontynuował w okresie sprawozdawczym następujące przedsięwzięcia długofalowe: prace leksykograficzne w zakresie polszczyzny szesnastowiecznej oraz prace w zakresie historycznej poetyki, stylistyki i wersyfikacji, zmierzające zarówno do opublikowania zbiorów materiałów, jak do ich częściowych opracowań.

Prace leksykograficzne, po złożeniu do druku w styczniu 1955 zeszytu próbnego *Słownika polszczyzny XVI wieku*, polegały w dalszym ciągu na pracach zbierackich normowanych liczbą wykonanych miesięcznie matryc (norma 400 matryc została znacznie przekroczona; osiągnięto przeciętną 600 matryc).

W związku z dorastaniem w pracowniach leksykograficznych młodej kadry naukowej oraz w przewidywaniu potrzeb przyszłych użytkowników *Słownika polszczyzny XVI wieku* dział podjął organizację indywidualnych zadań naukowych, których rezultatem będzie opracowanie grafiki i ortografii druków XVI w., w pierwszym rzędzie wykorzystanych w *Słowniku*.

Pracownicy działu ułożyli projekt kwestionariusza obowiązującego przy opisie grafiki i ortografii druków oraz sporządzili próbne opisy. Propozycje te zostały poddane dyskusji, która jednak nie doprowadziła jeszcze do ostatecznego ustalenia schematu kwestionariusza.

Prace z zakresu stylistyki historycznej polegały na kontynuacji zbie-

rania i opracowywania materiałów ilustrujących polską świadomość językową i stylistyczną w latach 1450—1830.

Na ukończeniu znajduje się zbieranie tego typu materiałów dla okresów: od wystąpienia Konarskiego po r. 1800 oraz lat 1815—1830.

Pracownicy działu wzięli czynny udział w Sesji Mickiewiczowskiej. Prace przedstawione na sesji będą kontynuowane w r. 1956 w postaci monografii wersyfikacji Mickiewicza oraz zarysu problemowego stylistycznej postawy poety.

Kierownictwo działu uczestniczyło także w pracach nad *Słownikiem języka Mickiewicza* oraz w redakcji Pamiętnika Literackiego poprzez redagowanie działu Zagadnień Języka Artystycznego.

W zakresie edytorstwa staropolskiego złożono do druku, w serii Biblioteka Pisarzy Polskich, *Modus epistolandi* Ursinusa oraz łaciński tom dzieł wszystkich Trzecieckiego.

W ostatnim stadium przygotowań do druku znajdują się następujące pozycje: *Castus Joseph* Szymona Szymonowica, *Worek Judaszów* Sebastiana Fabiana Klonowica oraz *Dzieła wszystkie* Klemensa Janickiego. W przygotowaniu znajdują się następne tomy do serii Biblioteka Pisarzy Polskich. Ponadto przeprowadzone były prace redakcyjne nad antologią teatru staropolskiego (t. 1) oraz wszczęte prace redakcyjne nad tomem poezji wojen szwedzkich i tomem poezji wojen kozackich (zbiory J. Nowaka-Dłużewskiego).

W Pracowni Bibliografii Staropolskiej Działu Bibliografii kontynuowano prace długofalowe nad: *Słownikiem drukarzy polskich XV—XVIII w.*, bibliografią Modrzewskiego oraz bibliografią dramatu staropolskiego.

Trzyosobowy zespół opracowywał w dalszym ciągu hasła do *Słownika drukarzy polskich XV—XVIII w.* Łącznie z okresem poprzednim zredagowano około 400 haseł.

Praca nad *Słownikiem* uległa pewnym przesunięciom w terminach ze względu na zwiększenie się liczby haseł z początkowo uwidoczonych w kartotece 600 — do 1000. Liczba ta wzrosła w związku z pogłębiającą się penetracją źródeł i materiałów.

W zakresie prac nad bibliografią Modrzewskiego czteroosobowy zespół zebrał i przeprowadził selekcję materiału opartego na drukach zwartych i czasopismach oraz rozpoczął prace redakcyjne.

Ponadto kontynuowano zbieranie materiału do bibliografii dramatu staropolskiego na podstawie druków zwartych i czasopism. Pięcioosobowy zespół sporządził także 325 opisów starych druków, co łącznie z pozycjami zbibliografowanymi w roku poprzednim stanowi około 1/3 całości (726 pozycji). Do zbadania pozostają tu jeszcze zbiory pozawarszawskie. Uzupełniono również listę czasopism oraz kartotekę.

Niezależnie od tych prac podstawowych, w dalszym ciągu uzupełniano i porządkowano zespołowo kartotekę działową bibliografii Estreichera.

W stadium zbierania materiałów znajdują się prace indywidualne o piśmiennictwie polskim w okresie 1580—1640 oraz o drukarstwie reformacyjnym.

W pracowni odbyło się 14 zebrań roboczych, w tym 4 poświęcone omówieniu wyników szkolenia pomocniczych pracowników nauki, które objęło następującą tematykę: metodyka bibliografii staropolskiej, historia biblio-

grafii polskiej, najnowsza literatura z zakresu dziejów dramatu staropolskiego.

W obręb działalności Pracowni Bibliografii Staropolskiej wchodziło również redagowanie (przez A. Gryczową i K. Budzyka) serii *Książka w Dawnej Kulturze Polskiej* (wydawanej wspólnie z Biblioteką Narodową). Odredagowano i przekazano do wydawnictwa tom 7 serii (A. Kamińska — *Księgozbiór Mikołaja Czepla*) oraz zrecenzowano wstępnie tom 8 (E. Aleksandrowska — *Bibliografia „Zabaw Przyjemnych i Pożytecznych“*).

W Pracowniach Bibliografii Nowszej kontynuowane były prace długofalowe polegające na gromadzeniu dla potrzeb pełnej polskiej bibliografii literackiej materiałów rozproszonych po czasopismach i wydawnictwach zbiorowych XIX i XX w. oraz prace skupione wokół powojennej bibliografii literackiej zarówno druków zwartych, jak i materiałów rozproszonych po czasopismach, realizowane w odcinkach rocznych począwszy od r. 1944—1945 w ramach serii *Polska Bibliografia Literacka*.

Prace szczegółowe polegały na uzupełnianiu bibliografii zawartości czasopism, opracowywaniu bibliografii Estreichera, przygotowaniu szeregu pomocniczych kartotek itp.

W zakresie bieżącej bibliografii literackiej w przygotowaniu znajduje się opracowanie bibliografii literackiej za lata 1946 i 1950; oddano do wydawnictwa tom bibliografii za rok 1949.

Pracownicy wykonują ponadto zadania indywidualne: w roku sprawozdawczym ukończono zarys bibliograficzny twórczości Mickiewicza, oparty na materiałach Komitetu Redakcyjnego *Bibliografii literatury polskiej wg „Literatury polskiej“ Korbuta*, w ostatnim stadium przygotowania znajduje się *calendarium — Młodość Mickiewicza*.

W dziale odbyły się m. in. następujące robocze zebrania: konferencja dyskusyjna z przedstawicielami Instytutu Bibliograficznego, Ośrodka Dokumentacji PAN oraz PIS — poświęcona omówieniu tomu *Polskiej bibliografii literackiej za rok 1948*, narada robocza w sprawie indeksu do roczników *Polskiej bibliografii literackiej* i in.

Z końcem r. 1955 Instytut Badań Literackich przejął zespół pracowników przygotowujących w Spółdz. Wyd. „Czytelnik“ Wydanie Jubileuszowe *Dzieł Mickiewicza*. Pracownikom tym zostały zlecone określone prace traktowane jako wstępne do przyszłego wydania krytycznego dzieł Mickiewicza (indeks nazw osobowych i geograficznych).

Samodzielni pracownicy nauki wzięli udział w konferencji poświęconej problemowi liberalizmu, zorganizowanej przez Wydział I Polskiej Akademii Nauk w lutym 1955.

Na zlecenie Wydziału I PAN sprawował IBL nadzór nad pracami trzech komitetów redakcyjnych: *Bibliografii literatury polskiej wg „Literatury polskiej Korbuta*, *Słownika terminów literackich* oraz *Słownika języka Mickiewicza*.

W dziedzinie prac nad *Bibliografią literatury polskiej* w ciągu r. 1955 ukończono niemal przygotowanie do druku tomu 1, znacznie zaawansowano — przechodząc do etapu redakcyjnego i czystopisu — prace nad tomami: 2, 3 i 5. Również realizacja odrębnego tomu czasopism zaczęła przybie-

rać konkretne formy redakcyjne. Prace nad tomem 4 uległy pewnemu zahamowaniu w związku z zaawansowaniem prac nad tomami pozostałymi.

W zakresie prac nad *Słownikiem terminów literackich* odredagowano i oddano do realizacji wydawniczej tomy: *Sylabizm i jego elementy* oraz *Sylabotonizm i jego elementy*. Ponadto kontynuowano zbieranie materiałów do tomu *Metryki obcojęzyczne*.

W dziedzinie prac nad *Słownikiem języka Mickiewicza* przygotowywano do druku jego pierwszy zeszyt (korekty, kolacjonowanie tekstów) oraz kontynuowano zbieranie materiałów do dalszych haseł.

Niezależnie od zasadniczego planu naukowobadawczego IBL pracownicy Instytutu opracowywali lub współdziałali przy opracowywaniu niektórych tomów podręcznika historii literatury polskiej dla klas licealnych szkoły ogólnokształcącej, przygotowali szereg publikacji popularnonaukowych, opublikowali około 40 recenzji naukowych, przeprowadzili konsultacje, oceny, recenzje wewnętrzne itp. dla instytucji naukowo-wydawniczych i zajmujących się popularyzacją wiedzy.

*

System kontroli pracy został w r. 1955 usprawniony poprzez dostosowanie go do faktycznego stanu rozwojowego Instytutu. Coraz szerszy zakres pracy działów pociągał za sobą konieczność ich dalszej autonomizacji, dlatego też nadzór nad pracownikami i wykonaniem przez nich planu naukowego spoczywał w rękach kierowników działów, którzy bezpośrednio czuwali nad poczynaniami naukowymi swoich pracowników. Kierownicy działów wymagali od pracowników comiesięcznych sprawozdań, na podstawie których raz na kwartał referowali dyrekcji Instytutu stan pracy w działach. Ten system kontroli, ograniczając bezpośrednią ingerencję Dyrekcji w codzienny tok prac, umożliwił kierownikom działów bliższy kontakt z pracownikami i dzięki temu skuteczniejszy nadzór nad wykonaniem ustalonego planu.

Rada Naukowa Instytutu Badań Literackich odbyła w okresie sprawozdawczym 5 posiedzeń: pierwsze poświęcone było ocenie działalności IBL w r. 1954, drugie — sprawom szkolenia, systemowi kontroli pracy i atestacji aspirantów, trzecie — dyskusji nad planem IBL na r. 1956 i lata 1956—1960, czwarte posiedzenie w całości przeznaczone zostało na przeprowadzenie publicznych rozpraw doktorskich i kandydackich, ostatnie zaś — zamknięciu pozostałych przewodów i dyskusji nad wytycznymi do badań szczególnie ważnych w zakresie polonistyki¹.

W roku 1955, podobnie jak w poprzednim, działalność Rady Naukowej IBL obejmowała szeroki zakres zagadnień ściśle związanych z aktualną problematyką pracy Instytutu. Rada Naukowa, jako merytoryczny organ krytyki w stosunku do całości poczynañ IBL, rozważała perspektywy rozwojowe Instytutu biorąc czynny udział w ustalaniu planów naukowych. Przedmiotem ingerencji Rady Naukowej — poprzez dyskusje nad najtrudniejszymi do wykonania pozycjami planu — było także wykonanie zakreślonego planu.

Próby ustalenia realnych propozycji dotyczących metody i trybu prac przygotowawczych do podręcznika uniwersyteckiego, dyskusje nad obraniem właściwej formy szkolenia młodej kadry naukowej i systemu aspirantury

¹ Por. Pamiętnik Literacki, XLVI, 1955, z. 2, 3, 4; XLVII, 1956, z. 1.

świadczą o ścisłym powiązaniu prac Rady Naukowej z Instytutem i o żywym jej reagowaniu na najbardziej czułe punkty w działalności IBL.

Sprawy kształcenia i doskonalenia młodej kadry naukowej nie zostały w Instytucie w r. 1955 właściwie zorganizowane. Rada Naukowa i Dyrekcja w ciągu roku sprawozdawczego wielokrotnie analizowały zarówno sprawę instytucji aspirantury, jak formy przeprowadzania przewodów kandydackich dla pracowników etatowych czy uzupełniania kadry pracowników absolwentami uniwersytetów. W wyniku dyskusji stwierdzono wadliwość systemu aspirantury, która w praktyce sprowadza się do rozszerzonych studiów uniwersyteckich i zbędnego powtarzania egzaminów, nie pozostawiając aspirantom czasu na przygotowanie samodzielnej pracy kandydackiej i nie rokując im możliwości istotnego rozwoju naukowego. Sytuacja ta sygnalizuje konieczność jak najszybszego zrewidowania obecnego systemu aspirantury. Wnioski w tej sprawie, w postaci protokołów z zebrań poświęconych temu zagadnieniu, przekazywane były Polskiej Akademii Nauk.

Przeprowadzenie przewodów kandydackich nie zostało z góry zaplanowane, co powodowało czasami przypadkowość przy ich otwieraniu. Postępowanie to nie jest słuszne, widać bowiem z doświadczeń lat ubiegłych, że niektóre przewody trwają zbyt długo. Świadczy to o niewystarczającej dbałości o to, by przewody otwierane były tylko osobom dostatecznie przygotowanym.

Trudności w zakresie pracy nad szkoleniem i doskonaleniem młodej kadry pogłębiała niemożność wyznaczenia przez Dyrekcję samodzielnego pracownika nauki odpowiedzialnego za te sprawy. Permanentne obciążanie tych samych profesorów obowiązkami promotora w stosunku do kilku pracowników, a nawet — łącznie z uniwersytetem — w stosunku do kilkunastu pomocniczych pracowników nauki lub aspirantów, nie pozwalało im odpowiedzialnie czuć nad postępami prac kandydackich.

Wskazany stan rzeczy musi ulec zmianie, mimo iż wymienione przyczyny, powodujące trudności we właściwym zorganizowaniu systemu szkolenia na terenie IBL, należy zaliczyć do rzędu obiektywnych i że przy obecnym stanie liczebnym samodzielnych pracowników nauki w IBL rozwiązanie tej sytuacji jest niezmiernie trudne.

W ciągu r. 1955 w Instytucie Badań Literackich przyznano 39 tytułów naukowych pomocniczych pracowników nauki, w tym: 11 adiunktów, 24 starszych asystentów, 4 asystentów; zamknięto 3 przewody doktorskie i 5 przewodów kandydackich, z czego 2 przewody kandydackie, zamknięte w styczniu 1955, zostały zatwierdzone przez CKK, pozostałe — zamknięte w czerwcu 1955 — zostały zatwierdzone dopiero w drugim kwartale 1956 roku! (Proces zatwierdzania przewodów naukowych przez CKK niepomiarowo się przeciąga, sięga obecnie do 8 miesięcy.) W IBL otwarto w roku sprawozdawczym 9 nowych przewodów kandydackich, w czym 3 z zakresu bibliografii, 1 z dziedziny badań nad językiem, pozostałe — z zakresu badań historyczno-literackich. IBL posiada obecnie pod swoją opieką 16 aspirantów, w tym 1 aspirantkę zaoczną. W roku 1955 objęto 5 nowych aspirantur, w tym 1 zaoczną.

W roku 1955 Instytut otrzymał ogółem 8 stypendiów naukowych, w tym 4 stypendia przyznane zostały na okres całego roku, 4 na okres półroczny.

W myśl wskazówek Polskiej Akademii Nauk zmienione zostały kryteria przyznawania stypendiów: przeznaczono je dla pomocniczych pracowników nauki (z jednym wyjątkiem) stojących tuż przed otwarciem przewodu kandydackiego lub też będących w trakcie jego przeprowadzania. Stypendia stały się więc czynnikiem umożliwiającym przyspieszenie przygotowania rozpraw kandydackich.

W IBL w roku sprawozdawczym prowadzone były 2 lektoraty języków obcych (języka niemieckiego i rosyjskiego) dla pomocniczych pracowników nauki. Lektoraty miały na celu ułatwienie przygotowania do obowiązkowego egzaminu z języków obcych przed otwarciem przewodu kandydackiego. Prowadzony był również kurs łaciny, na który uczęszczali pracownicy zespołów leksykograficznych i bibliograficznych oraz Działu Historii Literatury Staropolskiej. Wszystkie wymienione lektoraty kontynuowane są w roku 1956. Niezależnie od tego znaczna część pomocniczych pracowników nauki uczęszcza na lektoraty języka angielskiego i francuskiego prowadzone przez PAN.

W ramach szkolenia młodej kadry rozpoczęty został staraniem kierownictwa Działu Dokumentacji XIX i XX Wieku kurs edytorski, który w r. 1955 odbył 6 seminariów. Pomocniczy pracownicy nauki uzyskują na nim podstawowe wiadomości z zakresu edytorstwa tekstów — począwszy od staropolskich po współczesne.

9 pomocniczych pracowników Działu Historii Literatury Staropolskiej i Działu Języka Artystycznego wzięło udział w kursie metodologicznym zorganizowanym przez Wydział I PAN.

Zasadnicza linia szkolenia pomocniczych pracowników nauki przebiegała jednak poprzez działy, bezpośrednie zaangażowanie w dyskusjach roboczych i kontakty ze swymi kierownikami. Ten typ szkolenia był najracjonalniej prowadzony w 3 działach: Historii Literatury Staropolskiej, Historii Literatury Epoki Oświecenia i w Dziale Dokumentacji XIX i XX Wieku.

W okresie sprawozdawczym IBL utrzymywał dość ożywione kontakty zagraniczne, w dużej mierze związane z Rokiem Mickiewiczowskim. Oceniając jednak ogólnie wyniki tych kontaktów stwierdzić trzeba, że ograniczały się one do wymiany osób przyjeżdżających i wyjeżdżających, nie przyczyniając się do rozwoju bliższej naukowej współpracy międzynarodowej. Wydaje się, że źródłem tej niekorzystnej w efekcie sytuacji jest przypadkowość wyjazdów i przyjazdów, które tylko w ogólnym, bardzo ramowym rozrachunku mieszczą się w realizowanym przez PAN planie wymiany zagranicznej. Aby wymiana ta przyniosła istotne korzyści naukowe lub też korzyści z zakresu organizacji nauki, konieczne jest przeprowadzenie tu zasadniczych usprawnień organizacyjnych, leżących jednak — poza kompetencjami IBL. Chodzi przede wszystkim o to, aby przyjazdy naukowców zagranicznych nie następowały niespodzianie, taka sytuacja bowiem wyklucza możliwość sensownego wykorzystania pobytu w Polsce zagranicznych przedstawicieli nauki. Wymiana międzynarodowa powinna prowadzić do trwałych kontaktów, ułatwić stałą wymianę doświadczeń naukowych i wydawnictw, gdy tymczasem obecny system nie pozwala na racjonalne przeprowadzenie tej akcji.

W roku 1955 czterech przedstawicieli IBL wzięło udział w jesiennym Zjeździe Sławistów w Belgradzie.

W związku z Rokiem Mickiewiczowskim 11 delegatów Instytutu odwie-

dziło 10 krajów europejskich oraz Chiny, wygłaszając odczyty i wykłady o Mickiewiczu — głównie w środowiskach uniwersyteckich. Dyrektor IBL dwukrotnie jeździł do Francji celem realizacji uchwały UNESCO w sprawie wydania księgi poświęconej Mickiewiczowi oraz do Włoch i Szwajcarii w celu zawiązania tam komitetów mickiewiczowskich. Wśród tych wyjazdów nie było ani jednego, który miałby charakter roboczy i umożliwił zbieranie materiałów na terenie bibliotek zagranicznych.

W ciągu okresu sprawozdawczego IBL przyjął 15 przedstawicieli nauki z ZSRR, Węgier, Bułgarii, Jugosławii i NRD. W tym 4 akademików i 6 profesorów.

Przedstawiciele IBL wzięli czynny udział w dyskusji nad radzieckim podręcznikiem historii Polski, zorganizowanej przez INS w obecności historyków radzieckich.

Instytut organizował również spotkania, kontakty naukowe itp. z gośćmi zagranicznymi przybyłymi do Polski na uroczystości mickiewiczowskie w listopadzie 1955 i objął — z pomocą młodych pracowników naukowych — całkowitą opiekę nad dwutygodniowym pobytem w Polsce grupy naukowców (przedstawiciele 13 krajów) liczącej około 20 osób; opieka ta w ocenie KWKZ dała dobre wyniki.

Zagadnienie popularyzacji nauki jest sprawą od dłuższego czasu szeroko dyskutowaną w IBL. Zasadnicze przestawienie charakteru pracy Instytutu, angażujące pracowników w długofalowe planowe prace naukowe, znacznie zmniejszyło produkcję popularnonaukową, która we wcześniejszym okresie istnienia IBL spełniała rolę zastępczą w stosunku do nie gotowych jeszcze wyników pracy naukowobadawczej. Wobec takiego stanu rzeczy wymaganie od pracowników dodatkowych świadczeń w postaci przygotowywania tekstów lub odczytów o charakterze popularnonaukowym nie jest racjonalne.

Nie znaczy to jednak, aby pracownicy Instytutu nie podejmowali w roku sprawozdawczym żadnych prac popularnonaukowych. Szczegółowe sprawozdanie z pracy poszczególnych działów wykazało, że pozycji popularyzatorskich wykonano dość znaczną liczbę. Były to pozycje zrealizowane na marginesie podstawowego kierunku badań danych pracowników. Ogólny charakter pracy IBL, o którym była mowa, nie zahamował więc produkcji popularnonaukowej, a tylko utrudnił zorganizowanie planowej akcji tego typu.

Drugim momentem utrudniającym właściwe zaplanowanie toku prac popularnonaukowych jest wynikający z dotychczasowych doświadczeń działalności IBL fakt, że organizowane do tej pory przez IBL imprezy popularyzatorskie nie miały dostatecznej liczby odbiorców, nie docierały np. do nauczycieli. Dlatego też już w r. 1954 IBL zaprzestał samodzielnego organizowania odczytów i włączył się do prac Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Przedstawiciele Instytutu weszli w skład prezydium sekcji literatury TWP. W roku 1955 cykl odczytów mickiewiczowskich, wygłoszonych w centralnym lektorium Towarzystwa w Pałacu Kultury i Nauki, obsługowany był prawie całkowicie (5 odczytów) przez pracowników IBL. Poza tym wygłaszali oni odczyty zorganizowane poza cyklem, a nadto współpracowali lub samodzielnie przygotowywali podręczniki dla szkół średnich. Łącznie ukończono lub wykonano w ubiegłym roku 3 tytuły (w tym także pozycje typu wypisów).

Organem IBL był w roku sprawozdawczym, podobnie jak w latach ubiegłych, *Pamiętnik Literacki* — naukowe czasopismo polonistyczne, którego w r. 1955 ukazało się 5 zeszytów (w tym 1 zeszyt z roku 1954). Rola *Pamiętnika Literackiego* w naukowym życiu polonistycznym jest poważna. Stanowi on trybunę informacyjną i dyskusyjną w zakresie najnowszych badań z dziedziny historii i teorii literatury, ułatwia debiut naukowy młodej kadrze, pozwala niejednokrotnie na zaznajomienie szerokich rzesz zainteresowanych z fragmentami prac, których publikacja w formie książkowej może nastąpić o wiele później.

Zeszyty *Pamiętnika Literackiego* zawierały szereg cennych rozpraw naukowych, jak np.: K. Wyki o Mickiewiczu i *Genezis z ducha Słowackiego*, H. Markiewicza *Pozytywizm a realizm krytyczny*, A. Brodzkiej *Rok 1905 w twórczości Marii Konopnickiej*, E. Korzeniewskiej *Z badań nad ideologią Gabrieli Zapolskiej* itd. W dziale Materiałów ukazały się m. in.: praca W. Kubackiego o rękopisie *Marii Malczewskiego*, 2 prace J. Kleinera (z zakresu poezji stanisławowskiej oraz z dziedziny mickiewiczowskich materiałów edytorskich) i szereg innych, umożliwiających właściwe odczytywanie tekstów lub też przyczyniających się do odczytania pełnej, poprawnie ujętej twórczości danego pisarza.

W dziale Dyskusje zainicjowana została zasadnicza, o wielkiej doniosłości dyskusja o polskim sylabotonizmie, zapoczątkowana artykułem K. Budzyka i zmierzająca już ku wnioskowi końcowemu. Wiele miejsca poświęciło także pismo sprawie uniwersyteckiego podręcznika historii literatury polskiej, zamieszczając na ten temat artykuł K. Wyki omawiający ogólną koncepcję podręcznika, artykuły M. R. Mayenowej i Z. Klemensiewicza o zagadnieniach teorii literatury i języka w podręczniku uniwersyteckim oraz relację z przebiegu dyskusji nad sprawą podręcznika, prowadzonych na terenie Instytutu.

Rola, jaką spełnia *Pamiętnik Literacki*, nie jest jednak w pełni wystarczająca dla potrzeb działalności naukowej IBL. Kwartalnik, którego proces produkcyjny jest z konieczności dosyć długi (pół roku), nie może żywo i bezpośrednio ingerować w życie naukowe środowiska polonistycznego i publikować bieżących dyskusji. Dlatego też stworzenie czasopisma bardziej operatywnego, o charakterze miesięcznika, które mogłoby sprostać tym wymaganiom, jest nadal aktualne.

Redakcja *Pamiętnika Literackiego* napotyka w swojej pracy znaczne trudności, do których zaliczyć należy przede wszystkim niedomagania organizacyjne w dziale Rozpraw. Nie dość operatywna praca redakcji tego najważniejszego w piśmie działu przyczyniła się do tego, że dział nie potrafił zgromadzić teki redakcyjnej.

Dużym utrudnieniem pracy zespołu redakcyjnego było także niedokładne pod względem filologicznym przygotowywanie przez autorów tekstów przeznaczonych do publikacji w piśmie. Przyczynia się to często do opóźnień w przekazywaniu materiałów do druku. W ubiegłym roku udało się w pewnym stopniu poprawić terminowość ukazywania się *Pamiętnika Literackiego*, współpraca autorów z czasopismem wymaga jednak dalszych usprawnień.

Biblioteka IBL została w r. 1955 przeniesiona do nowego lokalu, co pozwoliło na scalenie rozrzuconych dotychczas zbiorów i na usprawnienie wewnętrznej organizacji, której celem było ułatwienie korzystania ze zbiorów przede wszystkim pracownikom IBL. W wyniku tej reorganizacji zwiększony został zakres zakupu antykwarycznego oraz uzupełniona prenumerata czasopism zagranicznych. Rozpoczęte też zostało scalanie zbiorów czasopiśmiennych trzech odrębnych dotychczas księgozbiorów oraz opracowywanie katalogu rzeczowego całości zbiorów.

Biblioteka IBL liczy obecnie około 70 000 woluminów (przyrost w ciągu r. 1955 wynosi blisko 2500 wol.) i gromadzi 213 tytułów czasopism krajowych i zagranicznych (w tym 8 bezdebitowych czasopism emigracyjnych). Liczba odwiedzin w bibliotece wyniosła w ciągu okresu sprawozdawczego 8575, liczba wypożyczeń międzybibliotecznych — 1768.

*

Realizacja określonego na rok sprawozdawczy planu naukowobadawczego IBL napotykała, jak widać z powyższej relacji, znaczne trudności, do których zaliczyć trzeba także trwające nadal niedomagania organizacyjne w kierownictwie Instytutu. Sprawa działalności placówek Instytutu i jego komórek organizacyjnych została w zasadzie w ostatnim okresie uregulowana w wyniku przesunięć organizacyjnych prowadzących do ustalenia struktury Instytutu dostosowanej do faktycznego stanu rzeczy. Za przykład może tu służyć Dział Dokumentacji XIX i XX Wieku, który w pierwotnej koncepcji miał objąć także zagadnienia edytorstwa tego okresu. W praktyce okazało się jednak, że dział przy swojej obsadzie liczebnej i przygotowaniu nie był w stanie w pełni sprostać tym zadaniom, dlatego też zrezygnowano z tej koncepcji na rzecz projektu stworzenia działu edytorskiego, który objąłby pełną problematykę edytorstwa nowoczesnego w IBL.

Tak więc mankamenty organizacyjne dotyczyły w dalszym ciągu przede wszystkim kierownictwa Instytutu. W pierwszym kwartale 1955 objął swoje funkcje zastępca dyrektora do spraw naukowych, prof. dr Henryk Wolpe. Stanowisko drugiego zastępcy dyrektora i sekretarza naukowego pozostało jednak nadal nie obsadzone. Przy nielicznej kadrze samodzielnych pracowników naukowych Instytutu, przy dużej liczbie zadań spadających na IBL niezależnie od realizacji jego planu naukowobadawczego — doprowadzenie do pełnej obsady Dyrekcji stanowi rzecz niezmiernie trudną. Racjonalne i planowe wypełnienie wszystkich zakresów działalności IBL nie jest jednak możliwe tak długo, dopóki skład Dyrekcji nie zostanie uzupełniony.

Dyrekcja IBL odbyła w ubiegłym roku 48 posiedzeń, na których oprócz bieżących spraw organizacyjnych rozważane były sprawy merytoryczne związane z pracą działów, zagadnienia dotyczące realizacji planu prac nad podręcznikiem uniwersyteckim, sprawy związane z przebiegiem Roku Mickiewiczowskiego. Dyskutowane były również metody szkolenia młodej kadry i kontroli pracy aspirantów i pracowników etatowych, sprawy wydawnictw IBL. Ustalano plany, wytyczne itp. Ponadto na posiedzeniach Dyrekcji przeprowadzono dyskusje merytoryczne nad metodologią badań historyczno-literackich.

Teoretycznie ilustrację kierunku i typu prac prowadzonych przez instytucję naukową powinny stanowić opublikowane książki, będące świadectwem dorobku tej instytucji. W praktyce jednak, przy niezmiernie długim redakcyjno-drukarskim procesie produkcyjnym ilustracja ta jest w pewnym sensie retrospektywna i nadmiernie spóźniona, z wyjątkiem opublikowanych prac Roku Mickiewiczowskiego. Poniższy wykaz tytułowego wykonania planu wydawniczego IBL sumuje wyniki prac ukończonych w ciągu roku 1954.

A. POZYCJE WYKONANE

- I. *Studia Historycznoliterackie* pod red. J. Kotta. Ossolineum.
 1. J. Kulczycka-Saloni, *O „Faraonie“*. Szkice. Red. nauk. S. Sandler. Ark. wyd. 11,80. Nakład 2 140 egz.
 2. A. Lempicka, *O „Weselu“ Wyspiańskiego*. Red. nauk. K. Wyka. Ark. wyd. 9,55. Nakład 2 160 egz.
 3. J. Maciejewski, *Słowacki w Wielkopolsce*. Szkice i materiały. Red. nauk. Z. Stefanowska. Ark. wyd. 17,35. Nakład 3 155 egz.
 4. E. Rządowska, *Encyklopedia i Diderot w polskim Oświeceniu*. Red. nauk. G. Sinko. Ark. wyd. 10,90. Nakład 2 170 egz.
- II. *Biblioteka Pisarzy Polskich* pod red. Komitetu Redakcyjnego. Red. nacz. M. R. Mayenowa. Ossolineum.
 1. S. Twardowski, *Dafnis*. Oprac. R. Pollak i S. Saski. Red. nauk. M. R. Mayenowa. Ark. wyd. 23,25. Nakład 1 755 egz.
- III. *Materiały Bibliograficzne* pod red. E. Korzeniewskiej. Ossolineum.
 1. *Głos*. 1886—1899. Bibliografia zawartości. Oprac. Z. Biłek, M. Kukulska, R. Loth w zespole pod kier. M. Stokowej. Ark. wyd. 47,40. Nakład 650 egz.
- IV. *Materiały do Dziejów Postępowej Publicystyki* pod red. E. Korzeniewskiej. Ossolineum.
 1. *Przegląd Społeczny*. 1886—1887. Wstęp i antologia — K. Dunin-Wąsowicz, bibliografia — J. Czachowska. Ark. wyd. 13,40. Nakład 805 egz.
- V. *Książka w Dawnej Kulturze Polskiej* pod red. K. Budzika i A. Gryczowej. Ossolineum.
 1. E. Chwalewik, *Exlibrisy polskie XVI i XVII wieku*. Ark. wyd. 12,80. Nakład 1 720 egz.
- VI. *Studia nad Polską Literaturą Współczesną* pod red. R. Matuszewskiego. PIW.
 1. J. Błoński, *Gałczyński*. 1945—1953. Ark. wyd. 3,40. Nakład 4 000 egz.
 2. H. Markiewicz, *Krytyka literacka w walce o realizm socjalistyczny*. 1944—1954. Ark. wyd. 2,30. Nakład 5 000 egz.
 3. R. Matuszewski, *O poezji Władysława Broniewskiego*. Ark. wyd. 3,90. Nakład 4 000 egz.
 4. W. Woroszyński, *O Tadeuszu Borowskim, jego życiu i twórczości*. Ark. wyd. 5,10. Nakład 2 000 egz.

5. H. Zaworska, *O twórczości Igora Newerlego*. Ark. wyd. 2,80. Nakład 5 000 egz.
 6. S. Żółkiewski i J. Stradecki, *Rozwój badań literatury polskiej w latach 1944—1954*. Ark. wyd. 7,50. Nakład 5 000 egz.
- VII. Teatr Polskiego Oświecenia pod red. J. Kotta. PIW.
1. A. Czartoryski, *Komedie*. Oprac. Z. Zahrajówna. Ark. wyd. 16,10. Nakład 5 000 egz.
 2. *Drama mieszczańska*. Oprac. J. Pawłowiczowa. Ark. wyd. 15,70. Nakład 3 000 egz.
- VIII. Pozycje pozaseryjne.
1. J. Baculewski, *Historia literatury polskiej dla klasy X*. Cz. II. Literatura okresu pozytywizmu i realizmu krytycznego. Wydanie 2, zmienione. PZWS. Ark. wyd. 19,53. Nakład 30 000 egz.
 2. K. Budzyk, *Szkice i materiały do dziejów literatury staropolskiej*. Red. nauk. A. Piorunowa. PIW. Ark. wyd. 25,60. Nakład 5 000 egz.
 3. K. Budzyk, Z. Libera, J. Pietrusiewiczowa, W. Szyszkowski, *Historia literatury polskiej dla klasy IX od początków piśmiennictwa do końca XVIII wieku*. Wydanie 5. PZWS. Ark. wyd. 19,08. Nakład 80 000 egz.
 4. K. Budzyk, Z. Libera, J. Pietrusiewiczowa, *Wypisy z literatury polskiej dla klasy IX*. Wydanie 4 i 5. PZWS. Ark. wyd. 16,94. Nakład 60 000 egz. + 50 000 egz.
 5. E. Dembowski, *Pisma*. T. 1—5. Red. A. Śladkowska i M. Żmigrodzka. PWN. Ark. wyd.: t. 1 — 19,00; t. 2 — 16,25; t. 3 — 20,75; t. 4 — 19,25; t. 5 — 22,25. Nakład 5 350 egz.
 6. M. Dłuska, *O wersyfikacji Mickiewicza*. Próba syntezy. Z Prac Dyskusyjnych Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewiczowskiego PAN. PIW. Ark. wyd. 6,90. Nakład 2 000 egz.
 7. J. Z. Jakubowski, *Zarys literatury polskiej na przełomie XIX i XX w. dla klasy XI*. Wraz z antologią. Wydanie 5, zmienione. Ark. wyd. 14,09. Nakład 65 000 egz.
 8. M. Janion, *Lucjan Siemieński — poeta romantyczny*. PIW. Ark. wyd. 13,50. Nakład 3 000 egz.
 9. J. Kott, *Szkoła klasyków*. Wydanie 3, poprawione i rozszerzone. „Czytelnik“. Ark. wyd. 13,75. Nakład 10 176 egz.
 10. R. Matuszewski, *Historia literatury polskiej*. Materiały do nauczania dla klasy XI. Z. 1: Żeromski — Staff — Tuwim — Nałkowska — Dąbrowska — Broniewski. PZWS. Ark. wyd. 9,89. Nakład 90 000 egz.
 11. R. Matuszewski, *Historia literatury polskiej*. 1918—1955. Materiały do nauczania dla klasy XI. Z. 1: Żeromski — Staff — Tuwim — Słonimski — Nałkowska — Dąbrowska — Boy-Żeleński. Wydanie 2. PZWS. Ark. wyd. 11,63. Nakład 20 000 egz.
 12. R. Matuszewski, *Historia literatury polskiej*. Materiały do nauczania dla klasy XI. Z. 1: Antologia. PZWS. Ark. wyd. 13,05. Nakład 90 000 egz.

13. R. Matuszewski, *Historia literatury polskiej*. 1918—1955. Materiały do nauczania dla klasy XI. Z. 1: Antologia. Wyd. 2. PZWS. Ark. wyd. 14,57. Nakład 20 000 egz.
14. R. Matuszewski, *Historia literatury polskiej*. Materiały do nauczania dla klasy XI. Z. 2: Boy-Żeleński — Słonimski — Inni poeci dwudziestolecia — Rozwój literatury rewolucyjnej w dwudziestoleciu: Kruczkowski, Wasilewska — Inni prozaicy dwudziestolecia — Uwagi końcowe. PZWS. Ark. wyd. 11,17. Nakład 60 000 egz.
15. R. Matuszewski, *Historia literatury polskiej*. 1918—1955. Materiały do nauczania dla klasy XI. Z. 2: Broniewski — Inni poeci dwudziestolecia — Rozwój literatury protestu społecznego — Kruczkowski — Wasilewska — Inni prozaicy dwudziestolecia. Wydanie 2. PZWS. Ark. wyd. 11,56. Nakład 15 000 egz.
16. M. R. Mayenowa, *Walka o język w życiu i literaturze staropolskiej*. Bibliografię oprac.: B. Otwinowska, L. Pszczołowska, J. Puzynina. PIW. Ark. wyd. 13,20. Nakład 2 000 egz.
17. E. Orzeszkowa, *Listy zebrane*. T. 2. Oprac. E. Jankowski. Red. nauk. J. Baculewski. Ossolineum. Ark. wyd. 35,90. Nakład 5 320 egz.
18. B. Prus, *Kroniki*. T. 4. Oprac. Z. Szweykowski. Red. nauk. J. Baculewski. PIW. Ark. wyd. 34,20. Nakład 5 000 egz.
19. B. Prus, *Kroniki*. T. 5. Oprac. Z. Szweykowski. Red. nauk. J. Baculewski. PIW. Ark. wyd. 40,40. Nakład 5 000 egz.
20. L. Siemieński, *Ogrody i poeci*. (Wybór pism). Oprac. M. Janion. PIW. Ark. wyd. 20,00. Nakład 3 000 egz.
21. J. Słowacki, *Balladyna*. Oprac. W. Kubacki. PIW. Ark. wyd. 14,90. Nakład 3 000 egz.
22. Z. Stefanowska, *Katechizm pielgrzymstwa polskiego*. Z Prac Dyskusyjnych Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewiczowskiego PAN. PIW. Ark. wyd. 5,70. Nakład 3 000 egz.
23. E. Wasilewski, *Wybór poezji*. Oprac. M. Janion. Wyd. Lit. Ark. wyd. 10,50. Nakład 2 500 egz.
24. K. Wierzbicka, *Źródła do historii teatru warszawskiego*. Od r. 1762 do r. 1833. Cz. II. Red. nauk. E. Rządowska. Ossolineum. Ark. wyd. 15,25. Nakład 2 000 egz.
25. W. Wolski, *Utwory wybrane*. Oprac. K. Leśniewska. Red. nauk. M. Żmigrodzka. „Czytelnik“. Ark. wyd. 27,25. Nakład 5 176 egz.
26. K. Wyka, *O formie prawdziwej „Pana Tadeusza“*. Z Prac Dyskusyjnych Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewiczowskiego PAN. PIW. Ark. wyd. 5,90. Nakład 4 000 egz.
27. K. Wyka, *Wstęp do Pism wszystkich Aleksandra Fredry*. PIW. Ark. wyd. 8,00. Nakład 15 000 egz.
28. *Zasady wydawania tekstów staropolskich*. Projekt. Oprac.: K. Górski, W. Kuraszkiwicz, F. Peplowski, S. Saski, W. Tazszycki, S. Urbańczyk, S. Wierczyński, J. Woronczak.

Red. nauk. M. R. Mayenowa i Z. Florczak. Ossolineum. Ark. wyd. 10,15. Nakład 1 500 egz.

IX. Periodyki.

1. *Pamiętnik Literacki*. Kwartalnik. Komitet Redakcyjny: T. Mikulski (redaktor), K. Wyka (zastępca redaktora), K. Budzyk, J. Kott, M. R. Mayenowa, S. Sandler. Ossolineum. Rocznik XLV, z. 4. Ark. wyd. 18,10. Nakład 2 500 egz. — Rocznik XLVI, z. 1. Ark. wyd. 25,80. Nakład 4 000 egz. — Rocznik XLVI, z. 2. Ark. wyd. 24,20. Nakład 3 824 egz. — Rocznik XLVI, z. 3. Ark. wyd. 21,80. Nakład 2 500 egz. Rocznik XLVI, z. 4. Ark. wyd. 22,10. Nakład 2 000 egz.

B. POZYCJE NIE WYKONANE

1. *Miscellanea z okresu romantyzmu*. Praca zbiorowa pod red. S. Pigonia. Archiwum Literackie. T. 1 (druk ukończono w styczniu br. — ześlizg na r. 1956).

Cyfrowe wykonanie planu wydawniczego w r. 1955 przedstawia się następująco:

Wykonano 45 tytułów o łącznej objętości 855,36 ark. wyd. i łącznym nakładzie 724 401 egzemplarzy, z czego:

	tytułów	ark. wyd.	egzemplarzy
Rozpraw naukowych, wydawnictw edytorskich i bibliograficznych	34	601,85	129 577
Podręczników	10	141,51	580 000
Periodyków	1	112,00	14 824
Razem	45	855,36	724 401

Ponadto IBL współpracował przy redagowaniu dwumiesięcznika dla nauczycieli *Polonistyka* (organu Ministerstwa Oświaty, wydawanego przez Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych) pod redakcją J. Z. Jakubowskiego. W roku sprawozdawczym ukazało się 6 zeszytów o łącznej objętości 31 arkuszy druku w formacie B-5.

Procent wykonania planu wydawniczego w 1955 r. przekracza więc 100. Jedna nie wykonana pozycja ukazała się drukiem w styczniu 1956, natomiast ponadplanowo wykonane zostały 4 pozycje. Świadczy to o odpowiedzialnym planowaniu w dziedzinie wydawniczej, które uwzględnia, z jednej strony — realne możliwości Instytutu, z drugiej zaś — długotrwałość procesu produkcyjnego, w niektórych wypadkach wynoszącego nawet ponad 2 lata. Zakrojony początkowo znacznie szerzej, plan wydawniczy IBL na 1955 r. został dość wcześnie, bo przed końcem I kwartału, zredukowany przez Dyрекcję Instytutu i dostosowany do realnych możliwości wykonawczych. Nie zmienia to jednak zasadniczego faktu, że zbyt długi okres dzieli ukończenie pracy przez autora od ukazania się książki. Przyczyny tej sytuacji leżą jednak całkowicie poza kompetencjami IBL i polegają m. in. na niepokojącym zjawisku wielomiesięcznego przetrzymywania maszynopisów przez drukarnie.

Do pozytywnych osiągnięć należy zaliczyć ogłoszenie w sierpniu 1955 nowej konwencji wydawniczej, która jednak nie przyniosła oczekiwanych rezultatów. Nowa konwencja bowiem w dalszym ciągu nie uwzględnia całego szeregu czynności związanych z edytorstwem naukowym, a w stosunku do wielu innych przewiduje honoraria niewspółmiernie niskie do istotnego wkładu pracy autora. IBL w porozumieniu z innymi zainteresowanymi instytucjami (IH, IHKM) zorganizował akcję mającą na celu rewizję konwencji z tego punktu widzenia, akcja ta jednak, jak dotychczas, nie przyniosła rezultatów, za co w dużej mierze ponosi winę Rada Naukowo-Wydawnicza PAN, wykazująca w tej sprawie zbyt małą operatywność². Zbyt małą operatywność wykazała również Rada Naukowo-Wydawnicza w sprawie zwiększenia — w związku z ogłoszeniem konwencji — budżetów podległych PAN instytucji wydawniczych. Wskutek tego konwencja w praktyce stała się dla tych wydawnictw wekslem bez pokrycia.

Działalność Rady Naukowo-Wydawniczej PAN powoduje, niestety, duże utrudnienia i na niektórych innych odcinkach pracy wydawniczej IBL. Na przykład procedura zawierania umów autorskich dopiero na zlecenie Rady Naukowo-Wydawniczej, wobec notorycznego, niczym nie uzasadnionego przetrzymywania przez placówki Rady wniosków — na pozycje, które uzyskały już na etapie planu produkcji naukowej aprobatę Wydziału I PAN! — przedłuża sprawę zawarcia umowy, a co za tym idzie — wykonania pracy przez autora, niejednokrotnie o kilka miesięcy. Podobna sytuacja doprowadza do tego, że w wielu wypadkach umowy zawierane są dopiero wówczas, gdy dzieło znajduje się już w wydawnictwie.

Podkreślić należy, że w ciągu okresu sprawozdawczego znacznej poprawie i usprawnieniu uległa współpraca IBL z wydawnictwami.

W działalności wydawniczej IBL najbardziej palącą sprawą jest przyspieszenie procesu produkcyjnego powstawania książki. Realizacja tego postulatu nie należy jednak w żadnym stopniu do zakresu działalności IBL i wymaga ze strony właściwych czynników rewizji istniejącego stanu rzeczy oraz reorganizacji pewnych instytucji i warunków paraliżujących ukazywanie się w porę odpowiednich książek, a co za tym idzie: właściwego rozwoju — poprzez szerokie udostępnienie — prac naukowobadawczych.

Irena Kucharska

O PRACY KOMISJI NAUKOWEJ OBCHODU ROKU MICKIEWICZOWSKIEGO PAN

Obchód stulecia śmierci Adama Mickiewicza wypadł w roku, w którym w kraju dokonywaliśmy obrachunków minionego dziesięciolecia Polski Ludowej, a na całym świecie potężną falą wzbierały coraz mocniej dążenia narodów do pokoju. Realizacja uchwały Światowej Rady Pokoju, ogłaszającej rok 1955 Rokiem Mickiewiczowskim, zbiegła się z odprężeniem w stosunkach

² W *Monitorze Polskim* z 20 II 1956 ukazało się uzupełniające zarządzenie prezesa CUW, częściowo regulujące honoraria za prace naukowe.